

KLAIPĖDOS UNIVERSITETE APGINTA DISERTACIJA LIETUVOS KARIUOMENĖS KARIŲ KASDIENYBĖS TEMATIKA

Dokt. Renata Rachmanovaitė

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2022.37.7>

2021 m. gruodžio 17 d. Klaipėdos universitete Gintautas Jakštys apgynė disertaciją „Lietuvos kariuomenės karių kasdienybė karo ir taikos metu (1918–1940 m.)“ (darbo vadovas – prof. dr. Vygantas Vareikis). Verta pažymėti, kad Gintautas Jakštys studijų metu ne tik vykdė mokslinius tyrimus, susijusius su 1918–1940 m. Lietuvos kariuomene, bet ir publikavo straipsnius įvairiais karybos klausimais Lietuvos ir užsienio šalių leidiniuose.

Gintauto Jakščio parengta ir apginta disertacija nuosekliai įsikomponuoja į Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute vykdomus karo istorijos tyrimus, iš kurių galima išskirti itin produktyvaus istoriko Vytauto Jokubausko darbus¹. 2021 m. balandžio 16 d. Egidijus Papečkys apgynė disertaciją karine tematika², o šiuo metu Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute rengiama dar viena mokslo daktaro disertacija, susijusi su tarpukario Lietuvos Respublikos kariuomene³.

¹ Išskirtinos monografijos: Jokubauskas V. „*Mažųjų kariuomenių*“ galia ir paramilitarizmas: tarpukario Lietuvos atvejis. Klaipėda, 2014; Jokubauskas V., Vaičėnionis J., Vareikis V., Vitkus H. *Valia priešintis: paramilitarizmas ir Lietuvos karinio saugumo problemos*. Klaipėda, 2015; Safronovas V., Jokubauskas V., Vareikis V., Vitkus H. *Didysis karas visuomenėje ir kultūroje: Lietuva ir Rytų Prūsija*. Klaipėda, 2018; Jokubauskas V. *Netiesioginis poveikis ir Lietuvos karinis saugumas 1919–1940 m.* Klaipėda, 2019.

² Papečkys E. *Lietuvos Respublikos gynybinės galios transformacija 1990–2004 m.: tarp individualios ir kolektyvinės gynybos*. Daktaro disertacija. Klaipėda, 2021.

³ Sereičikas M. *Civilių gyventojų patirtys Lietuvoje ginkluotų konfliktų metu (1918–1923)*. Darbo vadovas – dr. Vytautas Jokubauskas.

Gintauto Jakščio mokslinis tyrimas išsiskiria tuo, jog jame nagrinėjama menkai tirta Lietuvos kariuomenės karių kasdienybė⁴ ir jos poveikis karių ugdymui ir motyvacijai tarnauti. Kaip pažymėjo disertantas, pristatydamas savo darbą, jis tyrinėjo karių kasdienės veiklos turinį, kaip kariai poreikius (ne)patenkindavo, remdamasis Abrahamo Haroldo Maslou poreikių hierarchijos piramide. Disertacijoje buvo atskleistas kontekstas, kaip ir kokiomis aplinkybėmis kūrėsi tarpukario Lietuvos kariuomenė. Pristatydamas ją, disertantas paminėjo problemą, susijusią su šio tyrimo metodologija: „Karo istorijos kasdienybės (taip pat ir kitų Lietuvoje vykdomų karo istorijos tyrimų) tyrimo metodologija nėra nusistovėjusi ar struktūriškai apibrėžta, todėl palikta daug laisvės interpretacijai – kas yra laikoma kasdienybės procesais, o kas ne.“

Pristatymo metu autorius įvardijo tyrimo tikslą („atskleisti Lietuvos kariuomenės karių kasdienybės turinį tarpukario ir jos poveikį karių, kaip gausios Lietuvos visuomenės grupės, ugdymui bei motyvacijai tarnauti Lietuvos kariuomenėje“)⁵ ir uždavinius (įvertinti karių materialinio aprūpinimo, buities ir tarnybos sąlygas (krašto ekonominių galimybių kontekste) bei jų įtaką karo ir taikos metu kasdieniniam karių gyvenimui; apžvelgti Lietuvos kariuomenės karių kasdienybės panašumus ir skirtumus taikos ir karo metu fronte ir užnugario įgulse; išanalizuoti Lietuvos karių naujų socialinių įgūdžių formavimą(-si) per kasdienės rutinines veiklas; išnagrinėti karių motyvaciją tarnauti Lietuvos kariuomenėje karo ir taikos metu)⁶.

Gintauto Jakščio tyrimą, vykdytą nuo 2016 metų, vertino disertacijos gynimo taryba: prof. dr. Jonas Vaičenonis (Vytauto Didžiojo universitetas) (pirmininkas), dr. Tomaszas Błaszczak (Vytauto Didžiojo universitetas), prof. habil. dr. Alfonsas Eidintas (LR užsienio reikalų ministerija), dr. Artūras Svarauskas (Lietuvos istorijos institutas) ir dr. Hektoras Vitkus (Klaipėdos universitetas).

⁴ Kasdienybė, kaip teigė Gintautas Jakštys, tyrime suvokta kaip „įprastinė karių kasdieninė veikla, besikartojanti diena iš dienos, ir jos reglamentavimas, visuomeninis gyvenimas, laisvalaikis, tradicijos, šventės, buitis, gyvenamoji aplinka, maitinimasis, aprūpinimas, tarpusavio santykiai ir kita veikla, susijusi su kasdieniniu karių gyvenimu“.

⁵ Jakštys G. *Lietuvos kariuomenės karių kasdienybė karo ir taikos metu (1918–1940 m.* Daktaro disertacija. Klaipėda, 2021, p. 8.

⁶ Ten pat, p. 8.

Glaustą apibendrinamąjį atsiliepimą pateikė dr. Tomaszas Błaszczak, kuris pabrėžė, kad disertacijos aktualumą išlaiko joje tyrinėta kasdienybės istorija ir dėmesys socialinei istorijai. Kadangi, pasak jo, ne visi kasdienybės aspektai disertacijoje analizuojami nuodugniai, keliamas diskusinis klausimas disertantui: „Kokie buvo motyvai pasirinkti tyrimui tik tam tikrus kasdienybės aspektus?“ Tarybos nario nuomone, diskutuotinas būtų darbe vartojamas „tarpukario“ terminas, nes „jau pirmas žvilgsnis į disertacijos pavadinimą, kur yra frazė „karo ir taikos metu“ kelia abejonių dėl „tarpukario“ termino šiame kontekste tikslumo.

Prof. habil. dr. Alfonsas Eidintas buvo kritiškesnis ir šiek tiek suabejojo, ar trijų pulkų faktinė medžiaga gali tiksliai apibūdinti padėtį visoje Lietuvos kariuomenėje. G. Jakščio disertacijos tekste jis, išryškindamas stipriąsias darbo puses, minėjo plačiai aprašytus Lietuvos kariuomenės kūrimosi sunkumus ir nuodugniai išnagrinėtą 1919–1923 m. laikotarpį, bet pasigedo išsamesnės informacijos „apie taikos laikotarpio, 1924–1940 m., platesnį tyrimą ir bendrą vaizdą apie tarnybos sąlygas ir buitį“. A. Eidintas taip pat pateikė klausimą mokslinei diskusijai iniciuoti apie pažadus kariams savanoriams dėl žemės skyrimo už tarnybą, nes G. Jakštys rašė, kad teiginiai, jog „pažadas skirti žemės buvo plačiai žinomas ir lėmė būsimų savanorių apsisprendimą tarnauti kariuomenėje, yra niekuo nepagrįsti“⁷.

Dr. Artūras Svarauskas akcentavo disertacijoje keliamų problemų istoriografinę svarbą ir naujumą, pasirinktos nagrinėti temos originalumą ir tai, kad disertantas panaudojo intriguojančius ir menkai istoriografijoje eksploatuojamus šaltinius ir amžininkų liudijimus. Oponentas taip pat patvirtino ir prof. habil. dr. A. Eidinto, prof. dr. Jono Vaičėnio ir dr. Hektoro Vitkaus pastabas dėl disertacijos skyrių proporcingumo ir konstatavo, kad „tyrime dominuoja pirmųjų nepriklausomos Lietuvos karių gyvenimo metų kasdienybės paveikslas“.

Dr. Hektoro Vitkaus nuomone, svarbu yra tai, kad G. Jakštys skyrė dėmesio kasdienybės sampratai ir jos koreliacijai su disertacijoje analizuojamos Lietuvos karių kasdienybės taikos ir karo metu 1918–1940 m. tyrimo problematikos apibrėžimu. Nepaisant pozityvių disertacijos aspektų, dr. Hektoras Vitkus darbe pasigedo chronologinių ribų pagrindimo.

⁷ Jakštys G. Ten pat, p. 123.

Užbaigdamas mokslinę diskusiją prof. dr. Jonas Vaičenonis taip pat pagyrė tyrimo temos pasirinkimą, išskyrė darbo aktualumą, naujumą ir ypač pažymėjo teorinę dalį. J. Vaičenonis išsakė pastabas, kad disertantas nepasinaudojo 4-ojo artilerijos pulko istorijos detalėmis ir Stasio Butkaus atsiminimais, kurie, pasak jo, būtų praturtinę tyrimą. Profesorius išsakė kritiką, kad darbe daugiausia buvo remtasi atsiminimais, bet pristatyta gausi istoriografija kariuomenės tyrimų istorijos temomis tekste liko beveik nepanaudota.

Po disertanto atsakymų ir mokslinės diskusijos disertacijos gynimo taryba balsų dauguma nutarė suteikti Gintautui Jakščiui humanitarinių mokslų daktaro istorijos ir archeologijos srityje vardą. Tikėkimės, kad šioje disertacijoje pateiktos įžvalgos bus panaudotos ir prisidės prie gilesnių karo kasdienybės istorijos tyrimų Lietuvoje.